

Les claus de Brossa es dissenya i aplica durant el primer semestre del curs 2017-18 aprofitant l'exposició «Poesia Brossa» al MACBA (21-09-2017 a 25-02-2018). El projecte es desenvolupa en l'assignatura Lectura de la Imatge de la menció en Biblioteques Escolars que cursen uns trenta estudiants dels graus de Mestre d'Educació Infantil, d'Educació Primària i de la Doble Titulació i té com a objectius principals donar a conèixer els treballs artístics realitzats amb objectes als futurs mestres, aproximar-los a la poesia experimental de Joan Brossa de forma lúdica, i promoure la creació artística.

Les claus de Brossa (1)

Creació de poemes objecte amb futurs mestres

EMMA BOSCH

Universitat de Barcelona

LAURA CALOSCI

Llotja, Escola Superior de Disseny i Art.
Barcelona

SESSIÓ 1 (24/11/2017 2h)

Art amb objectes

Es comença la sessió amb la contextualització del projecte dins de les activitats programades pel grup de recerca POCIO per celebrar l'Any Brossa. Els alumnes contesten un qüestionari de coneixements sobre poesia experimental i la figura de Brossa i fem una posada en comú per compartir les respostes. Seguidament, els alumnes, dividits en cinc equips, fan diferents tasques utilitzant internet i la bibliografia seleccionada per la docent. L'alumna encarregada d'escriure l'informe de la sessió descriu així l'inici del projecte:

«A partir de ahora nos sumergimos o ens capbussem (...) (como el gesto que realiza la p al saltar sobre un trampolín para caer al fondo convertida ya en b) en el mundo brossiano y sus alrededores».

Les cinc tasques a fer són:

01: Definir poesia objecte: Aquest és el text escrit pel primer grup: «La poesia-objecte és una forma d'expressió on l'artista utilitza objectes amb la finalitat d'expressar-se poèticament (...) Els poemes-objectes no tenen sentit sense la mirada del receptor. És el receptor qui ha de donar significació a l'obra».

02: Conèixer Joan Brossa (1919-1998):

El segon grup indaga sobre aquest artista català polifacètic, dramaturg, escriptor, guionista, mag i un dels poetes d'avantguarda més importants del s. xx i en redacta una breu biografia.

03: Conèixer artistes, moviments i tècniques artístiques que utilitzen objectes.

Els alumnes d'aquest grup es familiaritzen amb artistes com Chema Madoz, Juan Vidorre i Duchamp; els moviments artístics Surrealisme i Dadà; i tècniques artístiques com l'*Objet trouvé* o el *Knolling*. Entre les seves notes destaquem la famosa frase de Lautréamont: «Bell com la trobada fortuïta d'un paraigua i una màquina de cosir sobre una taula de dissecció».

04: Anàlisi de llibres il·lustrats amb objectes.

El quart grup revisa una selecció de llibres portats per la docent i analitza els usos originals dels objectes que fan els il·lustradors: per crear personatges i escenaris, per escriure lletres i números; per construir metàfores i jocs visuals... i se sorprenden de totes les possibilitats que ofereixen.

05: Exposició d'imatges de poemes objecte.

El cinquè grup ha de muntar una exposició en un dels plafons de l'aula amb les imatges de poemes objecte de Brossa. Per muntar l'exposició, el grup decideix «il·lustrar» el text d'introducció del llibre i presenta el seu treball fent un recital performàntic.

Aquesta primera part de la sessió es tanca compartint amb la resta d'estudiants la informació trobada. El grup que ha preparat l'exposició explica el criteri de selecció i organització de les imatges.

Alliberem els objectes

Després d'aquesta activitat introductòria és el moment de destapar una gran gàbia que ha estat en un racó de l'aula durant la sessió. Anem alliberant i presentant un a un els objectes quotidians que estaven tancats (marc de fotos, tisores, agulla d'estendre, baralla de cartes, pinta, espelma...). Són exemples d'objectes que «volen una nova vida» i convidem els alumnes que busquin coses per casa que també desitgin transformar la seva vida «funcional» en una nova vida «poètica» i els portin a la tercera

sessió. Els alumnes participen activament en la dramatització i «exageren» la seva sorpresa quan es desvelen els misteris tancats a la gàbia.

Les claus de Brossa

«Què pot obrir una clau?», pregunta la docent. I, entre tots, fem una llista a la pissarra. Al principi les respostes són molt evidents (porta, bústia, cadenat, presó...). S'intenta que les claus obrin metàfores (el cor, les pors, la imaginació...) però no deixen d'aparèixer els objectes «obvis» (caixa forta, diari personal, castell, gàbia...), Els alumnes semblen refractaris a obrir poèticament (la ment, els sentiments, els ulls, la música...).

«És més fàcil pensar què poden obrir les claus si es toca l'objecte», diu la docent mentre reparteix les claus que estaven tancades en una gàbia petita també tapada. Mentre les deixa sobre les taules convida els alumnes que busquin les claus que obren la Imaginació, les Pors i el Nostre Cor. La forma, mida i color de les claus són clau per escollir la clau. Després de fotografiar les claus seleccionades, els alumnes juguen

lliurement en grup o individualment. Alguns dibuixen amb les claus fent un cadenat, un rellotge, una clau de claus... Altres les ordenen fent figures geomètriques, creen *knollings*... Fem fotografies de les obres i les tornem a desar a la gàbia.

SESSIÓ 02 (27/11/2017 1,5h)

Juguem al museu

La segona sessió es fa al MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona). Es divideixen els alumnes en sis grups a partir de sis voluntaris que, amb compte a Pinterest, faran de «capitans». Amb l'objectiu d'evitar acumulacions en les diverses zones expositives, a cada grup se li assignen a

l'atzar dues tasques i les franges horàries per fer-les. Les tasques (dissenyades amb Laura Calosci, que també ens acompanya en la visita a l'exposició) consisteixen, principalment, a cercar obres segons uns criteris, fer fotografies i pujar-les als diferents taulers de Pinterest prèviament creats. Aquestes són les accions:

01: Brossa a la paret: Escollir nou peces representatives de la poesia de Brossa, exposades a la paret del passadís que podrien ser interessants per a un públic infantil i afegir-hi l'edat del possible receptor.

02: Animalari brossià: Buscar per totes les sales del museu vuit animals brossians i inventar els seus noms.

03: Abecedari brossià A-M i N-Z: Buscar en les obres de Brossa les lletres assignades.

04: Busca busca: Sense mirar les cartelles, identificar els següents poemes objecte: *Antifaços* (1988), *Cinema* (1988), *Eina morta* (1988), *Insectari* (1985), *Jardiner*

(1985), *O d'ouera* (1969), *País* (1988), *Pentinat festiu* (1987), *Personatge* (1988), *Roda* (1969) i *Senyor* (1975).

05: Tituladors de Poemes Objecte: Buscar vuit poemes objecte exposats per tot el museu (excepte la sala de la catifa vermella) i inventar un títol.

Tot i que es va perdre molt de temps convidant els capitans de cada grup en els diferents taulers de Pinterest, va haver-hi temps suficient perquè els grups realitzessin les activitats.

SESSIÓ 03 (01/12/2017 2h)

El perquè dels jocs

Amb el suport d'una presentació en Powerpoint, comentem les activitats fetes i l'exposició del MACBA. Els jocs van ser molt ben valorats pels estudiants. No així l'exposició. Els alumnes critiquen l'excessiva quantitat d'obres, la disposició desordenada, la reiteració de continguts, la manca d'informació...

També repassem breument els consells que apareixen en l'article «Joan Brossa, el poeta juganer» (*Cavall Fort*, 1326) que els estudiants havien de llegir com a deures, i que es poden resumir en: mirar les obres detingudament, proposar diferents interpretacions i estimular la lectura personal dels poemes.

Aquests objectius, de fet, són els mateixos dels jocs al museu i així ho constatem. A **Animalaris brossians**, per exemple, comprovem que les cerques selectives desenvolupen l'observació de detalls que d'altra manera

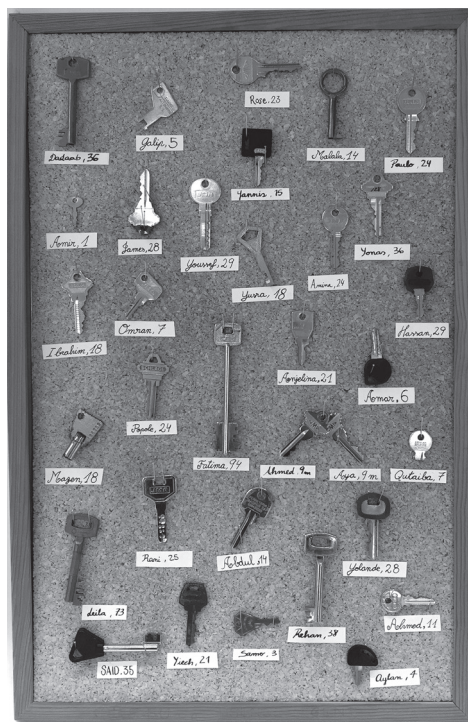

passarien desapercebuts, com la quantitat d'animals (la majoria insectes) que apareixen en els poemes objectes, collages, cartells... en forma de joguina, fotografia i dibuix. Respecte a **Busca busca**, després de conèixer els poemes que responen als títols buscats, acceptem que les respostes «equivocades» també són vàlides. En aquesta mateixa línia de promoure una lectura personal de les obres es troba l'acció **Tituladors de poemes objecte**. En referència a **Brossa a la paret** també assenyalem com a objectiu del joc conèixer els diferents tipus de poemes brossians (text, jocs tipogràfics, visuals...) i adonar-se que moltes obres poden adreçar-se a nens molt petits. Val a dir que **Abecedari brossià** no va obtenir el resultat esperat ja que els alumnes havien estat «un xic massa creatius» i havien buscat les lletres en el «museu», fora de les obres de Brossa. Després de veure les estranyes imatges als taulers de Pinterest, les docents decideixen confeccionar un pòster que es mostra als alumnes com una possible solució.

Creació de poemes objecte

És l'hora de crear. Els objectes portats pels alumnes i la docent es col·loquen sobre una taula. Les instruccions són ben senzilles: fer poemes objecte en parelles o en grup, fotografiar-los i buscar-los títols suggeridors. Un cop feta la foto, els objectes han de tornar a la taula. Quan la docent fa les fotografies de les obres col·locades sobre les peanyes, les comenta amb els autors i altres alumnes. Les millores a fer són consensuades amb els autors. Generalment els consells van en la línia de fer més entenedor el missatge i fer parlar els objectes concrets que han utilitzat. És a dir, no pretendre que «aquell ciri pasqual» es llegeixi com una «espelmeta d'aniversari».

Els ritmes de treball són diversos. La majoria d'estudiants participen en distintes creacions i l'autoria de les obres es dilueix quan es fa participar altres companys en

la millora de les propostes o en la cerca de títols. Els resultats són variats: obres reivindicatives (*Canvi de rol*), metàfores visuals (*Desahogarse*), epifrasis (*Imperdible*), acudits visuals (*La copa del Rei*)...

Paral·lelament, la docent proposa que un grup d'alumnes confeccioni un poema objecte utilitzant claus sota el concepte «insectari» (en referència a l'obra de Brossa) i els proporciona una planxa de suro, agulles de cap, tires de paper, plomins i tinta xinesa. Quatre persones accepten el repte. En finalitzar la sessió, el grup explica el procés de la seva obra *Refugis buits* on les claus, distribuïdes desordenadament, són refugiats reals identificats amb el seu nom i edat. Són també les claus de les llars que han hagut d'abandonar per culpa de la guerra. Ens expliquen que la disposició simbolitza el caos, i que la forma, mida i color de les claus parlen dels seus propietaris. Les claus petites són d'infants i les grans, dels refugiats de més edat. La clau amb una cinta vermella és d'una noia que va ser violada; dues claus petites, idèntiques i col·locades ben juntes, són dos bessons de 9 mesos; una petita clau partida és un nen

amb una discapacitat motriu, i una clau daurada és la Malala, la noia guanyadora del Premi Nobel de la Pau.

SESSIÓ EXTRA (04.12.2017 3,5h)

Concurs Campus Amoenus

Orgullosos de les obres realitzades decidim presentar-nos al V Concurs Campus Amoenus de la Facultat d'Educació en la modalitat de Poesia. Com que algunes obres han quedat sense títol i d'altres poden ser millorables, es penjen les imatges al campus virtual perquè els alumnes facin les seves propostes. Per manca de temps, la selecció de les obres la fa la docent amb dues alumnes voluntàries i juntes preparem les imatges, els sobres i les pliques. Presentem 17 obres a concurs. *Refugis buits* i *Canvi de rol* guanyen ex-aequo el primer premi. Els alumnes, feliços pel reconeixement, decideixen donar el premi a una ONG.

Els objectes com a font d'aprenentatge

Dos mesos després de finalitzar el projecte es va passar als alumnes un segon qüestionari. Analitzant les respostes es pot afirmar que, tot i la seva curta durada, *Les claus de Brossa* va tenir incidència. En començar-lo, un 70% no havia sentit a parlar mai de poesia experimental, només un 30% coneixia el terme poesia objecte i tan sols un 28% va marcar la poesia experimental com una de les modalitats de poesia que els agradava. En finalitzar, va marcar aquesta casella un 62%.

Quan els alumnes descriuen com han viscut l'experiència de conèixer i crear poemes

objecte, els adjectius més utilitzats són: divertida, creativa, original i dinàmica. El següent fragment d'un/a alumne/a ho il·lustra molt bé:

«Una experiència altament creativa perquè estimula la imaginació, et convida a allunyar-te de la funcionalitat de l'objecte per a donar-li una nova funció. I això no sempre és fàcil. En el món capitalista on vivim és una invitació a donar vida a l'objecte socialment obsolet. També convida a viatjar en el temps i recordar aquells objectes que en un passat van ser tan presents i avui semblen peces de museu. El fet de buscar

un títol és com un joc d'aprendre a suggerir, a ser sintètic, irònic... I un joc molt difícil alhora que molt estimulant quan trobes la resposta a allò que buscases».

A *Les claus de Brossa* hem pogut comprovar que el treball creatiu amb objectes potencia l'observació atenta de les seves formes i funcions i la identificació dels significats que poden transmetre. També ajuda a desenvolupar una mirada creativa de l'entorn on tot és susceptible de ser emprat com a material poètic i artístic. I, el més important, fomenta la creativitat dels nostres futurs mestres.

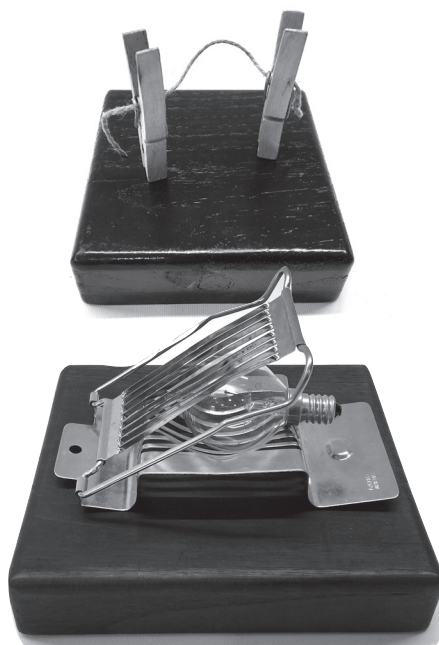
Per saber-ne més

BROSSA, Joan. *Poemes objecte*. Barcelona: Servicios editoriales, S.A. Gart 1, 1978.

CRESPO, Manuel; MOSCADA, Neus. *Passeig pel sostre*. Barcelona: Tantàgora, 2009.

DIVERSOS AUTORS. *Chema Madoz 2000-2005*. Madrid: Ministerio de Cultura, 2007.

MORALES, Montserrat. «Joan Brossa, el poeta juganer». A: *Cavall Fort*, 1326, 20-23.

Hi van participar: Alba B, Alba LC, Alba LM, Alejandro, Andrea, Anna Mar, Anna M^a, Clara, Dani, David, Elena, Elisabeth, Eva, Florencia, Jana, Jasmin, Judith, Kai, Laia C, Laia M, Laila, Laura M, Laura N, Lisi, M^aJesús, Marina R, Marina V, Paula, Raquel, Rosalía, Sara i Teresa. Aquesta experiència s'emmarca dins del projecte I+D finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad: *Artes y poéticas: creación, archivo y educación* (FFI2016-75844-P) dirigit per Glòria Bordons i Eva Figueras.

